

بررسی فضایی انعطاف پذیری مناطق شهری پس از زلزله با استفاده از روش OWA در منطقه ۱۲ تهران

جلال کرمی^۱، استادیار گروه سنجش از دور و GIS، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
امینه محمدی، دانش آموخته سنجش از دور و GIS، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
محمد شریفی کیا، دانشیار گروه سنجش از دور و GIS، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

پذیرش نهایی: ۱۳۹۵/۰۳/۰۵

دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۰۹/۰۲۱

چکیده

افزایش حوادث طبیعی تعمیق آنتناتر از فعالیتهای انسانی، خسارتهای متعددی را مخصوصاً در کشورهای در حال توسعه اموجب شده است. خسارت های مالی و جانی ناشی از حوادث طبیعی در جهان و مخصوصاً در کشورهای کمتر توسعه یافته، متاثر از زیرساخت های ضعیف اجتماعی و اقتصادی، روز به روز در حال افزایش می باشد. در میان حوادث طبیعی، زلزله، به دلیل غیرقابل پیش بینی بودن، یکی از مخربترین این حوادث به شمار می رود. ایران یکی از زلزله خیزترین کشورهای جهان است و شهرهای آن بر اثر این پدیده بسیار آسیب دیده اند. در بین شهرهای ایران، تهران به عنوان کلانشهر اول کشور با توجه به جمعیت متراکم، توسعه فیزیکی نامناسب، تراکم سازه ای، و عدم رعایت استانداردها، با خطر جدی تری روبه رو است. هدف از این پژوهش، بررسی فضایی انعطاف پذیری منطقه ۱۲ تهران پس از زلزله می باشد. در این مطالعه، ابتدا داده های منطقه ۱۲ تهران آماده و استانداردسازی گردید. سپس با استفاده از روش AHP، میزان ریسک پذیری منطقه ۱۲ تهران تحلیل شد. در نهایت با توجه به نقشه میزان ریسک پذیری منطقه، به کمک روش OWA نقشه نهایی میزان انعطاف پذیری آن پس از زلزله حاصل گردید. نتایج به دست آمده نشان داد که محلات شماره ۱۲ و ۲ (بهارستان و دروازه غار شوش) کمترین انعطاف پذیری را پس از زلزله دارند.

واژگان کلیدی: زلزله، انعطاف پذیری، AHP، روش OWA، منطقه ۱۲ تهران

مقدمه

انعطاف‌پذیری در برابر خطر، توانایی مداوم یک سکونت‌گاه برای بازیابی و ساماندهی پس از وقوع مخاطره است. انعطاف‌پذیری نیاز به مشارکت کل جامعه به منظور بهبود، مقابله و بازسازی و کمک به جامعه برای بازیابی کامل از فاجعه است. انعطاف‌پذیری بافت پیچیده‌ای از تعاملات اجتماعی، ویژگی‌ها، و ظرفیت است که یک جامعه را قادر می‌سازد تا در کنار خطراتی که با آن مواجه هستند زندگی کنند. این سه عنصر چندوجهی به هم پیوسته‌اند و هر کدام برای ایجاد انعطاف‌پذیری بسیار تعیین‌کننده هستند. تعامل یا ارتباط برای آگاهی از خطر و اقدام در برابر آن بسیار مهم است (Vogel et al. ۲۰۰۷).

همزمان ویژگی‌های جامعه (فرهنگی یا سیاسی) بر توانایی مقابله یا کنار آمدن جامعه با حوادث مؤثر خواهد بود. روشن است که به منظور کاهش اثرات حوادث طبیعی، جامعه علمی با همکاری دولت محلی نیاز به بررسی هر دو عوامل فیزیکی و اجتماعی، مؤثر بر انعطاف‌پذیری دارد.

تهران به عنوان یکی از پرجمعیت‌ترین و مهم‌ترین شهر کشور، به دلیل موقعیت جغرافیایی این شهر که روی چندین گسل فعال واقع شده است و با توجه به سوابق این گسلها در آینده‌ای نه چندان دور با زلزله‌ای عظیم مواجه خواهد شد. آگاهی از میزان خطرات هر منطقه ما را در شناخت انعطاف‌پذیری آن برای بازسازی پس از زلزله و ارائه تسهیلات کمک می‌نماید. بدیهی است که هرچه میزان خطر منطقه بالاتر باشد میزان انعطاف‌پذیری آن برای بازسازی پس از زلزله پایینتر است. در تهران منطقه ۱۲، به دلیل توزیع فیزیکی نامناسب، عدم رعایت استانداردها، دارا بودن بافت فرسوده و متراکم و قدیمی (قدمت ۵۰ درصد از ساختمان‌ها به بیش از ۳۰ سال می‌رسد)، تراکم جمعیت، عرض کم معابر در برابر زلزله بسیار آسیب‌پذیرتر می‌باشد. منطقه ۱۲ تهران گسترده‌ترین بافت‌های ارزشمند و بیشترین بناها و فضاهای شاخص و ممتاز تاریخی تهران را در خود جای داده است. قدمت ۲۷ درصد از منطقه بیش از ۴۰۰ سال می‌باشد. سطح بالای جمعیت شناور در منطقه باعث می‌شود که اگر در روز زلزله‌ای رخ دهد، تعداد تلفات جانی چندین برابر مقدار محاسبه شده بر اساس تراکم جمعیت منطقه باشد. با توجه به بافت ناپایدار و دسترسی‌های نامناسب و محدود منطقه، که امدادسانی به ساکنان آنها پس از وقوع زلزله را مشکل می‌سازد و می‌تواند با بحرانی شدن شرایط، فاجعه‌ای انسانی را دامن بزند، بنابراین این ضرورت به طور جدی احساس می‌شود که با به کارگیری انواع داده‌های مکانی و غیر مکانی و انجام تحلیل‌های مربوطه در سیستم اطلاعات جغرافیایی، بتوان به ارزیابی و تحلیل آسیب‌پذیری منطقه ۱۲ تهران در برابر زلزله و همچنین انعطاف‌پذیری این منطقه پس از زلزله، به مدیریت بحران‌های ناشی از حوادث طبیعی پرداخت.

تاکنون کنفرانس‌های متعددی در سطح جهانی توسط سازمان ملل برگزار گردیده که الزامات راهبردی کاهش اثرات حوادث طبیعی در طرح‌های توسعه ملی و منطقه‌ای را مطرح کرده‌اند. کنفرانس جهانی کاهش اثرات حوادث طبیعی (ژاپن، یوکوهاما، ۱۹۹۴)، کنفرانس جهانی کاهش اثرات حوادث طبیعی (ژاپن، هیوگو، ۲۰۰۵: ۲۴) کنفرانس جهانی کاهش اثرات حوادث طبیعی (سوئیس، داووس، ۲۰۰۶: ۸۷) از جمله این کنفرانس‌ها هستند.

در ایران از اوایل دهه ۱۳۴۰ با وقوع زمین‌لرزه دلخراش بوئین‌زهر، اقدامات و تحقیقاتی در خصوص مقابله با حوادث طبیعی آغاز گردید. مهم‌ترین مطالعات را آژانس همکاری‌های بین‌المللی (جایکا) و مرکز مطالعات لرزه‌خیزی و زیست

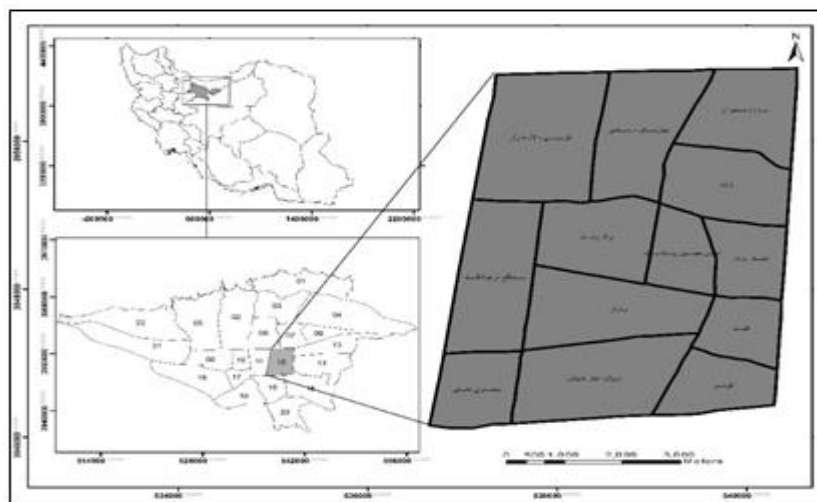
محیطی تهران بزرگ در مورد لرزه خیزی مناطق شهری تهران بزرگ، شناخت و بررسی اثرات زمین لرزه و خسارات ناشی از آن در شهر تهران از دیدگاه های مختلف اقتصادی، جمعیتی، حمل و نقل و زیست محیطی انجام داده اند. در این مطالعه مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران با توجه به سه گسل ری، شمال تهران، و شناور و بر اساس میزان آسیب پذیری آنها به دلیل خسارت های وارده به ساختمان های مسکونی، پل ها و شریان های حیاتی و تلفات انسانی رتبه بندی شده اند (مطالعات جایکا، ۱۳۸۰).

در خصوص تخمین خسارات ناشی از زلزله، شناسایی مناطق آسیب پذیر شهری، و برنامه ریزی کاربری اراضی شهری با رویکرد مدیریت بحران، روی مناطق مختلف تهران پژوهش های قابل ملاحظه ای صورت گرفته است (امینی، ۱۳۹۰؛ انیسی، ۱۳۹۰؛ فرامرزی، ۱۳۹۰؛ گیوه چی و همکاران، ۱۳۹۲؛ فلاح علی آبادی و همکاران، ۱۳۹۲). در عین حال بررسی انعطاف پذیری پس از وقوع زلزله از فراوانی اندکی تری برخوردار می باشد (خاکپور، ۱۳۹۰).

شناسایی محلات با خطرپذیری بالادر برابر زلزله و انعطاف پذیری پایین پس از زلزله در منطقه ۱۲ تهران و کسب آمادگی لازم برای رویارویی با مخاطرات طبیعی از جمله زلزله و همچنین ارزیابی روش OWA^۲ در تعیین انعطاف پذیری منطقه ۱۲ تهران پس از زلزله، از جمله اهداف محوری این پژوهش می باشد.

داده ها و روش کار

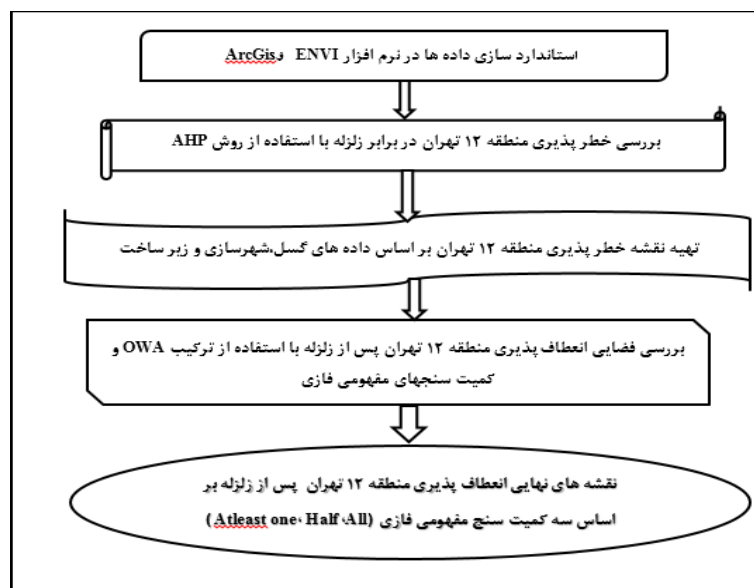
منطقه ۱۲ تهران یکی از مناطق قدیمی شهر تهران است که در مرکز این شهر واقع شده است این منطقه از شمال به خیابان انقلاب، از غرب به خیابان حافظ و خیابان وحدت اسلامی و از جنوب به خیابان شوش و از شرق به خیابان ۱۷ شهریور و اتوبان شهید محلاتی محدود میشود. منطقه ۱۲ تهران با مساحت ۹۱.۱۶ کیلومتر مربع شامل ۶ ناحیه و ۱۳ محله است که دارای ۳۶۵۰۰۰ نفر جمعیت می باشد (شکل ۱).

شکل ۱: موقعیت منطقه مورد مطالعه (منطقه ۱۲ تهران)

^۲ Ordered Weighted Average

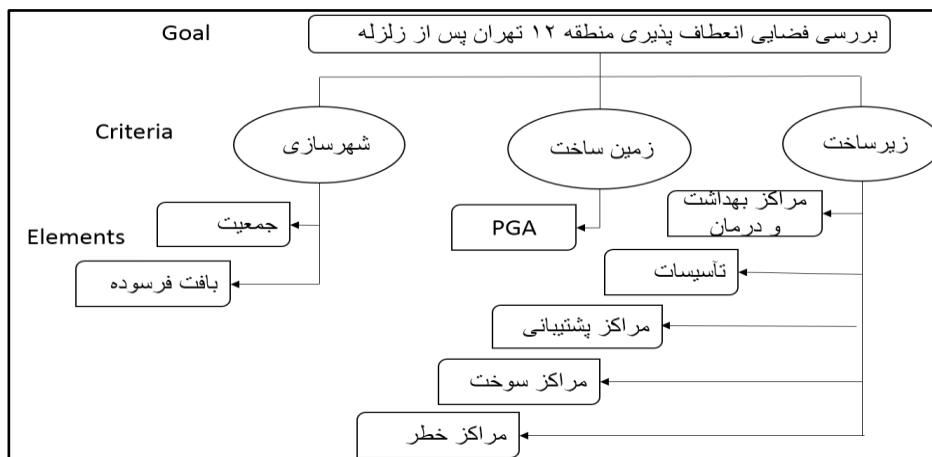
رویکرد اصلی در این پژوهش تحلیلی-توصیفی است. در این تحقیق علاوه بر داده های شتاب نگاری PGA^2 ؛ از سه دسته داده رقومی مرتبط به شهر شامل جمعیت؛ بافت فرسوده، زیرساخت با فرمت shapefile، استفاده شده است در این تحقیق داده های مربوط به زیر ساخت مشتمل بر مراکز خطر(مراکز سوخت، مناطق خطرناک مثل گاز و کپسول)، مراکز پشتیبانی (آتش نشانی، پلیس، مدیریت بحران)، مراکز بهداشت و درمان(بیمارستان ها، درمانگاه ها، مراکز سلامت و مراکز دفن زباله)، مراکز عمومی(مدارس دبیرستان و راهنمایی و ابتدایی، پارک، مساجد)، مراکز دسترسی(جاده های اصلی و فرعی، پل ها و مترو)، تأسیسات (مراکز پست و تلفن و پارکینگ ها) است. این داده ها با همکاری سازمان مدیریت بحران شهر تهران تهیه گردیده است. برای انجام این تحقیق، پس از استاندارد سازی داده های منطقه ۱۲ شهرداری تهران در نرم افزار های ArcGIS و Idrisiselva با استفاده از روش AHP خطر پذیری منطقه ۱۲ تهران بررسی شد. در نهایت با اعمال روش OWA و با استفاده از کمیت سنج های افزایشی RIM(At least one, Half, All) میزان انعطاف پذیری منطقه ۱۲ تهران پس از زلزله تعیین گردید(شکل شماره ۲).

شکل ۲: نمودار مفهومی تحقیق

برای بررسی انعطاف پذیری منطقه ۱۲ تهران پس از زلزله، ابتدا معیار های مورد نظر در یک ساختار سلسله مراتبی، برای ارزیابی میزان خطر پذیری منطقه ۱۲ تهران در برابر زلزله قرار گرفتند.(شکل ۳).

^۲. Peak Ground Acceleration

شکل ۳: ساختار سلسله مراتبی معیارهای مطرح شده برای بررسی انعطاف پذیری منطقه ۱۲ تهران پس از زلزله

در این تحقیق؛ مناطق و مکان هایی را که احتمال وقوع حادثه ای در برهه ای خاص از زمان در آنها وجود دارد را مناطق خطرپذیر نامیده میشوند.

به منظور بررسی میزان خطرپذیری منطقه ۱۲ تهران در صورت وقوع زلزله، الگوریتم تحلیل سلسله مراتبی (AHP) مورد استفاده قرار گرفت. این الگوریتم که در اواخر دهه هفتاد میلادی توسط توماس ال ساعتی پیشنهاد شد، مبتنی بر مقایسه زوجی و دو به دوی گزینه ها و معیارها در یک ساختار سلسله مراتبی و همچنین محاسبه ارزش نسبی گزینه های موجود می باشد (مالچفسکی، ۱۹۹۹). برای تولید نقشه انعطاف پذیری منطقه ۱۲ تهران پس از زلزله از روش میانگین گیری وزن دار ترتیبی (OWA) استفاده گردیده است. در یک مسأله تصمیم گیری چند معیاره، افراد ریسک پذیر بر روی خواص مطلوب یک گزینه و افراد ریسک گریز بر روی خواص نا مطلوب یک گزینه تأکید می کنند و آنها را ملاک انتخاب خود قرار می دهند (ملرز و چانگ، ۱۹۹۴: ۱۸۴-۱۶۷). روش میانگین گیری قادر به محاسبه میزان ریسک پذیری و ریسک گریزی افراد و اعمال آن در انتخاب گزینه نهایی وزن دار ترتیبی OWA است. این روش به وسیله یاگر معرفی شد و روشی برای رتبه بندی معیارها و پرداختن به عدم اطمینان اثر متقابل آنهاست (یاگر، ۱۹۹۱، ۱۹۹۹). با وجود مجموعه ای از نقشه های معیار و یک کمیت سنج مفهومی فازی، می توان با استفاده از یک "عبارت" در ارتباط با معیارهای ارزیابی به ترکیب نقشه ها پرداخت. مثلاً با عبارات زیر، می توان به ترکیب معیارها پرداخت: "همه معیارها می باید برآورده شوند (All)". "حداقل نیمی از معیارها می باید بر آورده شوند (Half)". این نوع روش ها را ارزیابی چند معیاره هدایت شده با کمیت سنج های فازی می نامند (Yager، ۱۹۹۶). این روش شامل سه گام اصلی می شود: (۱) مشخص کردن نوع کمیت سنج Q، (۲) تولید یک دسته از وزن های ترتیبی مربوط به Q (۳) محاسبه و ارزیابی مربوط به موقعیت هر کدام از سلول ها با استفاده از تابع ترکیبی OWA (Boroushaki & Malczewski، ۲۰۱۰).

کمیت سنج های مفهومی فازی بر اساس نوع عبارات مفهومی به دو دسته تقسیم بندی میشوند: کمیت سنج مفهومی مطلق و کمیت سنج مفهومی نسبی (Zadeh، ۱۹۸۳). عباراتی مانند "حداقل ۴"، "حدود ۵"، "تقریباً ۱۰"، "بیشتر از ۱۰ نباشد" نمونه هایی از کمیت سنج های مطلق هستند. کمیت های نسبی مانند "اغلب"، "تعداد زیادی"، "اندکی"، "تقریباً نصف"، "حدود ۷۰ درصد" مبین کمیت سنج های مفهومی نسبی هستند.

این مطالعه روی یک کلاس از کمیت سنج‌ها ی نسبی با نام "کمیت سنج‌های یکنواخت افزایشی منظم"، RIM، متمرکز شده است. برای تعریف این کمیت سنج‌ها معادله $Q(p) = P\alpha$ ، $Q(p)$ به کار می‌رود. $\alpha > 0$ به عنوان دسته‌فازی در بازه $[0, 1]$ ارائه شده است. با تغییر مشخصه α می‌توان انواع مختلفی از کمیت سنج‌ها و عملگرهای آنها را به دست آورد. اگر $\alpha = 1$ ، $Q(p)$ متناسب با α خواهد بود و بنابراین متناظر با کمیت سنج "نصف" (Half) می‌شود. با میل کردن α به سمت صفر، کمیت سنج $Q(p)$ بیانگر یکی از کران‌هایش خواهد بود (عبارت "حداقل یکی" یا "At least one") که با عملگر MAX مطابق است. از طرف دیگر با میل کردن α به سمت بی‌نهایت، کمیت سنج $Q(p)$ کران دوم خود را ارائه می‌کند (عبارت "همگی" یا "ALL") که برابر با عملگر MIN است.

با استفاده از کمیت سنج‌های فازی می‌توان به تولید وزن‌های ترتیبی پرداخت. این وزن‌ها بر اساس کمیت سنج RIM هستند و آنها را می‌توان به شکل زیر تعریف کرد (Malczewski, ۲۰۰۶):

$$v_j = \left(\frac{\sum_{k=1}^j u_k}{\sum_{k=1}^n u_k} \right)^\alpha - \left(\frac{\sum_{k=1}^{j-1} u_k}{\sum_{k=1}^n u_k} \right)^\alpha \quad (1)$$

و معادله بالا به شکل زیر ساده می‌شود

توجه به این نکته ضروری است که در ارزیابی چند معیاره در GIS، وزن‌های معیار معمولاً دارای این خصوصیت هستند

$$\sum_{j=1}^n u_j = 1 \quad \text{در نتیجه} \quad \left(\sum_{j=1}^n w_j = 1 \right) \quad \text{که مجموع آنها برابر یک است}$$

بنابر این وزن‌های ترتیبی v_j از وزن‌های معیار w_j حاصل می‌شوند.

$$v_j = \left(\sum_{k=1}^j u_k \right)^\alpha - \left(\sum_{k=1}^{j-1} u_k \right)^\alpha \quad (2)$$

شرح و تفسیر نتایج

سه نقشه میزان خطر پذیری منطقه ۱۲ تهران در صورت وقوع زلزله، به تعداد معیارهایی در نظر گرفته شده با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) حاصل گردید (شکل ۴). در این نقشه‌ها مناطق دارای خطر زیاد در صورت وقوع زلزله، انعطاف‌پذیری کمتری برای ترمیم پس از زلزله دارند. مناطق با رنگ روشن دارای خطرات زیادی در صورت وقوع زلزله می‌باشند و مناطق با رنگ تیره دارای خطرات کمتری در صورت وقوع زلزله هستند.

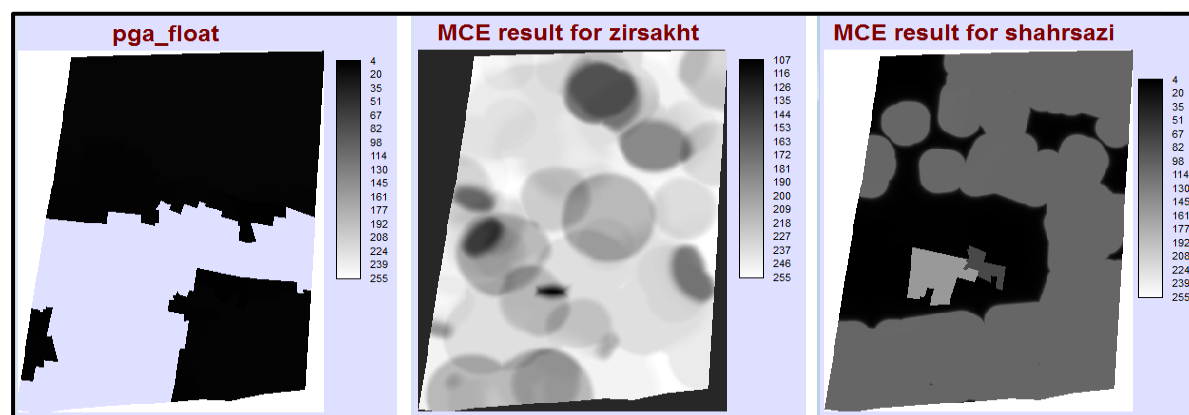
در نقشه گسل مناطق با رنگ روشن دارای بیشترین سرعت و شتاب زمین می‌باشند که به سبب نزدیکی به گسل‌ری می‌باشد که بر اساس مطالعات جایکا (۱۳۸۰) در صورتی که زلزله تهران به خاطر فعال شدن گسل‌ری باشد نسبت

ساختمان های آسیب دیده به ساختمان های سالم در منطقه ۱۲ تهران مقدار بسیار بالایی (در حدود ۸۰ درصد) است و دلیل آن وجود ساختمان های آسیب پذیر فراوان و جنبش لرزه ای نیرومند (با شدت ۹ مرکالی) در این منطقه است. با توجه به نقشه گسل محلات بازار، سنگلج در خوانگاه، دروازه غار-شوش، ارگ پامنار و آبشار دردار دارای بیشترین خطرپذیری در صورت وقوع زلزله خواهند بود.

در نقشه زیر ساخت نیز اکثر محلات منطقه ۱۲ تهران که با رنگ روشن مشخص گردیده اند به دلایل مختلف از جمله پراکندگی و ازدیاد مراکز خطرناک از جمله مراکز سوختگیری (پمپ بنزین و گاز) و همچنین تاسیسات و تجهیزات خطرناک و نظامی و نیروگاه های برق دارای خطرپذیری بالایی می باشند.

محلات فردوسی- لاله زار، آبشاردردار، قسمت های شمال غربی و غربی محله دروازه شمیران، کوثر، قیام، قسمت شرقی محله دروازه غار-شوش و قسمت جنوبی محله سنگلج درخوانگاه در نقشه زیر ساخت دارای بیشترین خطر در صورت وقوع زلزله خواهند بود.

در نقشه شهر سازی نیز قسمت های با رنگ روشنتر دارای تراکم زیاد جمعیت و همچنین بافت فرسوده هستند که در صورت وقوع زلزله خطرپذیری بالایی خواهند داشت. محله بازار در نقشه شهرسازی دارای بیشترین خطرپذیری در صورت وقوع زلزله خواهد بود.

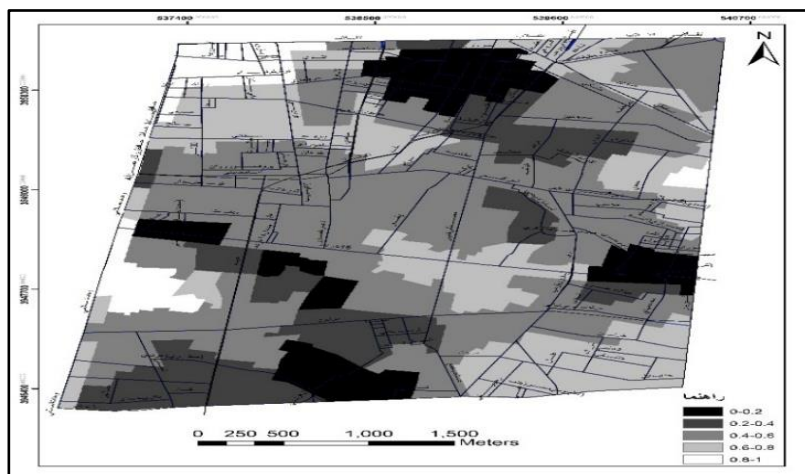
شکل ۴: نقشه خطرپذیری منطقه ۱۲ تهران مبتنی بر پارامترهای گسل، شهرسازی و زیرساخت

بررسی انعطاف پذیری منطقه ۱۲ تهران پس از زلزله با توجه به خطرپذیری بالای منطقه، تراکم جمعیت، وجود اماکن تاریخی قابل توجه و همچنین بافت فرسوده فراوان حائز اهمیت است. در نقشه های انعطاف پذیری منطقه ۱۲ تهران، مناطق با رنگ سیاه دارای بیشترین خطرپذیری در صورت وقوع زلزله و کمترین انعطاف پذیری پس از وقوع زلزله و مناطق با رنگ سفید دارای کمترین خطرپذیری در صورت وقوع زلزله و بیشترین انعطاف پذیری پس از زلزله می باشند شکل (۵ و ۶). راهنماها در نقشه یک درجه (واحد) میزان انعطاف پذیری منطقه ۱۲ تهران پس از وقوع زلزله را نشان می دهند که احتمال آن در مقیاسی بین دامنه صفر و یک بیان می شود. عدد یک به محلات دارای بالاترین انعطاف پذیری پس از وقوع زلزله و عدد صفر به محلات دارای کمترین انعطاف پذیری پس از وقوع زلزله تعلق می گیرد.

در نقشه شماره (۵) با اپراتور فازی "Atleast one" حداقل یکی از معیارها می باید برآورده شود" با قرار دادن مقدار کوچکی برای α ، به طوری که $\alpha \rightarrow \infty$ و $\alpha = 0.00001$ ، که معادل عملگر MAX، می باشد با "ریسک پایین" اجرا می شود البته این عملگر به هیچ وجه امکان جبران پذیری برای معیارها را فراهم نمی آورد.

این کمیت سنج مفهومی فازبیا در نظر گرفتن تمام عناصر خطر ساز در هر سه معیار (شهرسازی، زیرساخت و گسل) مانند وجود بافت فرسوده فراوان، تراکم جمعیت، گسل، مراکز نظامی و مراکز سوختگیری فراوان و غیره و برآورده شدن حداقل یکی از این عناصر، میزان انعطاف پذیری منطقه ۱۲ تهران پس از وقوع زلزله را از دید یک تصمیم گیر ریسک پذیر و خوش بین نشان می دهد.

در این نقشه محلات با رنگ سیاه شامل محلات شماره ۲ (بهارستان سعدی)، ۱۲، (دروازه غار شوش)، ۷، (آبشار در دار)، ۹، (بازار)، ۸، (سنگلج) به ترتیب دارای بالاترین خطرپذیری در صورت وقوع زلزله و کمترین انعطاف پذیری پس از زلزله می باشند.

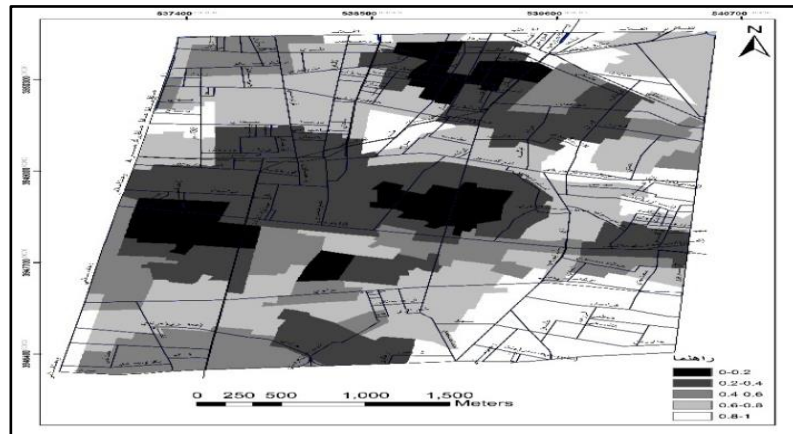

شکل ۵: نقشه نهایی انعطاف پذیری منطقه ۱۲ تهران پس از زلزله با استفاده از کمیت سنج Atleast one

نقشه شماره (۶) با اپراتور فازی "Half" دارای قابلیت بالایی برای ارائه گزینه های مناسب است زیرا علاوه بر تلفیق معیارها، اهمیت هر یک از پارامترها را بر اساس وزنی که به آن معیار داده شده نیز در نظر می گیرد که معرف تصمیم یک تصمیم گیر خنثی می باشد.

در کمیت سنج فازی "Half" حداقل نیمی از معیارها می باید برآورده شوند". کمیت سنج مفهومی "Half" با قرار دادن $\alpha = 1$ به دست می آید که در این حالت مدل به شکل یک ترکیب خطی وزندار خواهد شد.

در این نقشه هم محلات با رنگ سیاه شامل محلات شماره ۲ (بهارستان سعدی)، و ۶ (امامزاده یحیی) و ۸ (سنگلج در خوانگاه) دارای بیشترین خطرپذیری در صورت وقوع زلزله و کمترین انعطاف پذیری پس از وقوع زلزله هستند.

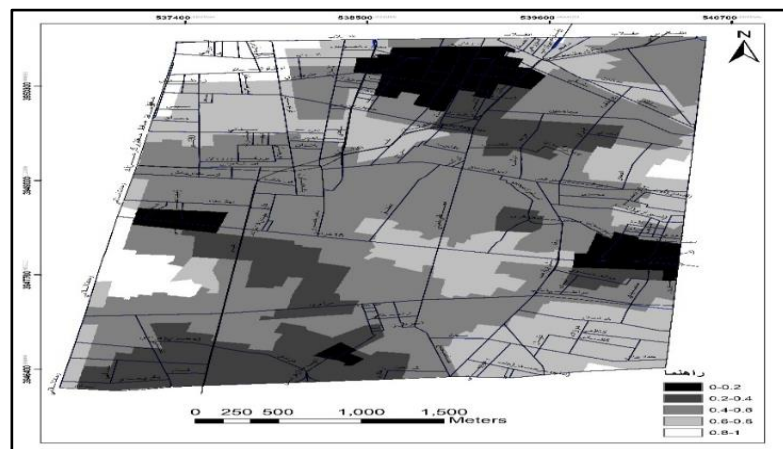

شکل ۶: نقشه نهایی انعطاف پذیری منطقه ۱۲ تهران پس از زلزله با استفاده از کمیت سنج Half

در نقشه شماره (۷) با اپراتور فازی (All) معادل با اپراتور MIN، بدترین حالت حاصل شده است. اختصاص کمیت سنج All یعنی تمام معیارها می باید برآورده شوند. برای رسیدن به مفهوم (All) باید مقدار α در فرمول (۲) مقداری بسیار بزرگ قرار داده شود به طوری که $\alpha \rightarrow \infty$ شود. در این جا $\alpha = 1000$ قرار داده شده است. این کمیت سنج مفهومی فازی میزان انعطاف پذیری منطقه ۱۲ تهران را با در نظر گرفتن تمام عناصر خطرپذیر در هر سه معیار (شهرسازی، زیرساخت و گسل) بدون امکان جبران پذیری، برآورد می کند.

محلات با رنگ سیاه دارای بیشترین خطرپذیری در صورت وقوع زلزله و کمترین انعطاف پذیری پس از وقوع زلزله (به ترتیب محله ۲ (بهارستان سعدی)، محله ۱۲ (دروازه غار شوش)، محله ۷ (آبشار در دار)، محله ۸ (سنگلج در خوانگاه) و محله ۱۱ (مختاری تختی)) با در نظر گرفتن تمامی معیارها بدون امکان جبران پذیری یک معیار با سایر معیارها به صورت "ریسک ناپذیر" به دست آمده است که بیانگر میزان بدبینی یا ریسک گریزی تصمیم گیر است.

نتایج حاصل شده از هر سه نقشه با کمیت سنج های مفهومی فازی ((ALL, Half, At least one)) نشان میدهد که محلات شماره ۲ و ۸ (بهارستان-سعدی و سنگلج در خوانگاه) دارای بیشترین خطرپذیری در صورت وقوع زلزله و کمترین انعطاف پذیری پس از زلزله در منطقه ۱۲ تهران می باشند.

شکل ۷: نقشه نهایی انعطاف پذیری منطقه ۱۲ تهران پس از زلزله با استفاده از کمیت سنج All

نتیجه گیری

الگوریتم OWA با استفاده از وزن های متنوع، این قدرت را به تصمیم گیر می دهد که عوامل مهمتری را که از نظر او مسأله انعطاف پذیری را بیشتر تحت تأثیر قرار می دهند با همان اهمیت در مسأله قرار دهد و در اثر این برتری، نتیجه حاصل از انعطاف پذیری به روش OWA دارای قدرت تفکیک بهتری بین طیف های موجود باشد. این پژوهش به بررسی فضایی انعطاف پذیری منطقه ۱۲ تهران پس از زلزله پرداخته است. روش OWA به همراه کمیت سنج های مفهومی نسبی فازی این قابلیت را دارد که مناطق با خطر با لادر صورت وقوع زلزله و انعطاف پذیری پایین پس از زلزله را به نحو احسن نشان دهد به دلیل اینکه ویژگی بارز روش OWA، انعکاس خصوصیات ذهنی تصمیم گیر به خصوص میزان ریسک پذیری و ریسک گریزی تصمیم گیر در اتخاذ تصمیم نهایی است. با توجه به نقشه نهایی انعطاف پذیری با اپراتور فازی (All) معادل با اپراتور MIN، بدترین حالت حاصل شده و مناطق دارای بیشترین خطر و کمترین انعطاف پذیری حاصله (به ترتیب محله ۲ (بهارستان سعدی)، محله ۱۲ (دروازه غار شوش)، محله ۷ (آبشار در دار)، محله ۸ (سنگلج در خوانگاه) و محله ۱۱ (مختاری تختی)) در نظر گرفتن تمامی معیارها بدون امکان جبران پذیری یک معیار با سایر معیارها به صورت "ریسک ناپذیر" به دست آمده است. نقشه به دست آمده با اپراتور فازی "Half" دارای قابلیت بالایی برای ارائه گزینه های مناسب است زیرا علاوه بر تلفیق معیارها، اهمیت هر یک از پارامترها را بر اساس وزنی که به آن معیار داده شده نیز در نظر می گیرد. در این نقشه هم محلات شماره ۲ (بهارستان سعدی)، ۶ (امامزاده یحیی) و ۸ (سنگلج در خوانگاه) دارای بیشترین خطر و کمترین انعطاف پذیری پس از زلزله هستند. در نقشه حاصله با اپراتور فازی "Atleast one" که معادل عملگر MAX می باشد محلات شماره ۲ (بهارستان سعدی)، ۱۲، (دروازه غار شوش)، ۷، (آبشار در دار)، ۹، (بازار)، ۸، (سنگلج) به ترتیب دارای بالاترین خطر و کمترین انعطاف پذیری پس از زلزله می باشند. نتایج حاصل شده از هر سه نقشه با کمیت سنج های مفهومی فازی ((ALL, Half, Atleast one) نشان می دهد که محلات شماره ۲ و ۸ (بهارستان-سعدی و سنگلج در خوانگاه) دارای بیشترین خطر و کمترین انعطاف پذیری در منطقه ۱۲ تهران می باشند.

مدل AHP از اولویت های مستقیم کارشناسان بهره گیری می کند اما مدل OWA امکان کنترل سطح جبران پذیری و ریسک پذیری را در یک تصمیم گیری فراهم می آورد. استفاده از کمیت سنج های مفهومی فازی به همراه OWA باعث می شود تا اطلاعات کیفی تحلیل گران در تصمیم گیری وارد شود.

منابع

اسمیت، کیت. ۱۳۸۲، مخاطرات محیطی، ترجمه ابراهیم مقیمی و شاپور گودرزی نژاد، انتشارات سمت.
امینی، الهام، فرح حبیب و غلامحسین مجتهدزاده. ۱۳۸۹. برنامه ریزی کاربری زمین و چگونگی تأثیر آن در کاهش آسیب پذیری شهر در برابر زلزله. مجله علوم و تکنولوژی محیط زیست، ۳: ۱۶۲-۱۷۴
امینی، جما؛ جلال کرمی، عباس علی محمدی سراب و طاهر صفرزاد؛ ۱۳۹۰. ارزیابی مدل رادیوس در تخمین خسارات ناشی از زلزله در محیط GIS. پژوهش های شهری و منطقه ای، ۲۳: ۱۱-۴۰

انیسی، فاطمه. ۱۳۹۰. برنامه ریزی کاربری اراضی شهری با رویکرد مدیریت بحران (منطقه ۱۲ تهران)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور تهران.

پور کرمانی، محسن. آراین، مهران. ۱۳۷۷. لرزه خیزی ایران. انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

جایکا (آژانس همکاری های بین المللی ژاپن). ۱۳۸۰. گزارش نهایی پروژه ریز پهنه بندی لرزه ای تهران بزرگ؛ مرکز مطالعات زلزله و زیست محیطی تهران بزرگ (شهرداری تهران)

خاکپور، مهدی، اسماعیل صالحی. ۱۳۹۰. ارزیابی ریسک احتمالاتی برگشت پذیری فرودگاهها پس از سوانح طبیعی مطالعه موردی: فرودگاه مهرآباد تهران پس از زلزله احتمالی، اولین کنفرانس ملی مدیریت بحران، زلزله و آسیب پذیری اماکن و شریان های حیاتی.

رجبی، محمدرض، علی منصوریان و محمد طالعی. ۱۳۹۰. مقایسه روش های تصمیم گیری چند معیاره، AHP-OWA،

AHP و AHP-OWA FUZZY برای مکان یابی مجتمع های مسکونی در شهر تبریز. مجله، محیط شناسی، ۵۷: ۷۷-۹۲.

زنگی آبادی، علی و نازنین تبریزی. ۱۳۸۵. زلزله تهران و ارزیابی فضایی آسیب پذیری مناطق شهری. مجله پژوهش های جغرافیایی، ۵۶: ۱۱۵-۱۳۰.

زهرائی، سید مهدی و لیلی ارشادی. ۱۳۸۴. بررسی آسیب پذیری لرزه ای ساختمان های شهر قزوین. نشریه دانشکده فنی، جلد ۳۹: ۲۸۷-۲۹۷.

فرامرزی، مرتضی. ۱۳۹۰. بررسی زلزله تهران و شریان های حیاتی و ارزیابی فضایی آسیب پذیری مناطق شهری، اولین کنفرانس ملی مدیریت بحران، زلزله و آسیب پذیری اماکن و شریان های حیاتی.

فلاح علی آبادی، سعید، سعید گیوه چی، محمد اسکندری و علیرضا سرسنگی. ۱۳۹۲. ارزیابی آسیب پذیری بافت تاریخی شهرها در برابر زلزله با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) و سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS). فصلنامه علمی و پژوهشی مدیریت بحران، ۵: ۳-۱۳.

گیوه چی، سعید، محمدامین عطار، اصغر رشیدی ابراهیم حساری و نسترن نصیبی. ۱۳۹۲. مکان یابی اسکان موقت پس از زلزله با استفاده از GIS و تکنیک AHP مطالعه موردی: منطقه شش شهر شیراز. مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای، ۱۰۱: ۱۷-۱۱۸.

Afzali, A., ۲۰۰۸. The Application of GIS and AHP in Urban Waste Exclusion Site Selection, Study Area (NajafAbad). Esfahan University, Department of Natural Resources

Borouhaki, S; Malczewski, J. ۲۰۰۸. Implementing an extension of the analytical hierarchy process using ordered weighted averaging operators with fuzzy quantifiers in ArcGIS.

Computers & Geosciences, ۳۴: ۳۹۹-۴۱۰

Benson, C., Clay, E., ۲۰۰۴. Understanding the Economic and Financial Impacts of Natural disasters. Disaster Risk Management Series, No. ۴. World Bank, Washington, DC

Chen, Y; Kevin, W. Lie; Si-feng Liu; ۲۰۱۱. An OWA-TOPSIS method for multiple criteria decision analysis. Expert Systems with Applications, ۳۸: ۵۲۰۵-۵۲۱۱

Rinner, C; Malczewski, J. ۲۰۰۲. Web-enabled spatial decision analysis using ordered weighted averaging. J. Geogr. Syst, ۴: ۳۸۵-۴۰۳.

Borouhaki, S; Malczewski, J. ۲۰۱۰. Using the fuzzy majority approach for GIS-based multicriteria group

- decision-making. *Computers & Geosciences*, ۳۶: ۳۰۲-۳۱۲.
- ۲۰-Calijuri, M.L. ۲۰۰۴. Multi-criteria analysis for the identification of waste disposal areas. *Geotechnical and Geological Engineering*, ۲: ۲۹۹-۳۱۲.
- ۲۱-Chang, N; B., Parvathinathan; G., Breedenc, J.B; ۲۰۰۸. Combining GIS with fuzzy multicriteria decision-making for landfill siting in a fast-growing urban region. *Journal of Environmental Management*, ۸۷: ۱۳۹-۱۵۳.
- ۲۲-Gorsevski, P.V; K, Donevska; R., , C, Mitrovski; P, Frizado. ۲۰۱۲. Integrating multi-criteria evaluation techniques with geographic information Systems for landfill site selection.
- ۲۳-Habibi, K; S, Lotfi; M. J, Koohsari; ۲۰۰۸. Spatial Analysis of Urban Fire Station Locations by Integrating AHP Model and IO Logic Using GIS. *Journal of Applied Sciences*, ۱۹: ۲۳۰۲-۲۳۱۵.
- ۲۴-Jiang, H; R.J, Eastman; ۲۰۰۰. Application of fuzzy measures in multi-criteria evaluation in GIS. *International Journal of Geographical Information Systems*, ۱۴: ۱۷۳-۱۸۴.
- ۲۵-Granger-ken; ۱۹۹۹. *Urban Geohazard Risk Assessment*, Published by Elsevier Science Ltd.
- ۲۶-Yager, R.R; ۱۹۹۴. On weighted median aggregation. *International Journal of Uncertainty, Fuzziness and Knowledge-based Systems*, ۲: ۱۰۱-۱۱۳.
- ۲۷-Herrera, F; E, Herrera- Viedma; on the linguistic OWA operator and extensions. Web page: <http://www.citeseer.nj.nec> access on may ۲۰۱۴
- ۲۸-Yager, R.R; ۱۹۹۳. Families of OWA operators. *Fuzzy Sets and Systems*, ۵۹: ۱۲۵-۱۴۸.
- ۲۹-Z. Chen; ۲۰۰۵. *Consensus in Group Decision Making under Linguistic Assessments* PhD Thesis, Department of Industrial and Manufacturing Systems Engineering, College of Engineering Kansas State University, Manhattan.
- ۳۰- Coleen Vogel, Susanne C. Moser, Roger E. Kasperson, Geoffrey D. Dabelko, ۲۰۰۷ : Linking vulnerability, adaptation, and resilience science to practice: Pathways, players, and partnerships, *Global Environmental Change* ۱۷ (۲۰۰۷) ۳۴۹-۳۶۴
- ۳۱- Malczewski, J., ۲۰۰۶. Ordered weighted averaging with fuzzy quantifiers: GIS-based multicriteria evaluation for land-use suitability analysis. *International journal of Applied Earth Observation and Geoinformation*, Vol. ۸, ۲۷۰-۲۷۷.